

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

STUDIRANJE, ZAPOŠLJAVANJE I KARIJERNI OBRASCI
DIPLOMIranih STUDENATA FAKULTETA POLITIČKIH
NAUKA UNIVERZITETA U BANJOJ LUCI

EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

Banja Luka, avgust 2019.

METOD ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja

Istraživanje se sastoji iz tri dijela. U prvom dijelu se analizira dužina studiranja diplomiranih studenata osnovnih studija Fakulteta političkih nauka koji su studirali na četiri različita studijska programa. Prosječna dužina studiranja se analizira brojem mjeseci koji su protekli od upisivanja na fakultet do diplomiranja. Neki od studenata su svoje školovanje započeli prije osnivanja FPN, na drugim fakultetima (prvenstveno na Filozofskom fakultetu) gdje su se izvodili neki od studijskih programa koji su osnivanjem FPN prešli na taj fakultet.

U drugom dijelu smo analizirali trenutni radni status diplomaca. Zanimalo nas je da li su zaposleni, kakav radni angažman su sklopili sa poslodavcem, u kom vlasničkom sektoru rade, da li rade na radnom mjestu sa srednjom ili visokom stručnom spremom, koliko dugo su čekali na prvi posao nakon diplomiranja. Važan segment ovog dijela istraživanja je da utvrdimo koliko ima nezaposlenih diplomaca, posebno onih koji nemaju nikakvo radno iskustvo.

U trećem dijelu nas je zanimala percepcija diplomaca koji su najizraženiji razlozi teškog zapošljavanja diplomiranih studenata FPN.

Cilj

Najvažniji cilj istraživanja je da diplomci FPN daju svoje mišljenje o tome koji su najizraženiji otežavajući činioci prilikom zapošljavanja njih i njihovih kolega. Prvenstveno nas je zanimalo da na objektivan način iznesu svoju procjenu da li i u kojoj mjeri postojeći studijski programi predstavljaju prepreku lakšem zapošljavanju, pogotovo unutar odgovarajuće struke. Drugi cilj je da dobijemo podatke o prosječnoj dužini studiranja na pojedinačnim studijskim programima, kao i fakultetu u cjelini, i izraženim trendovima u onom vremenskom periodu u kojem nam prikupljeni podaci dozvoljavaju. Sledeći cilj je da uočimo osnovne karijerne obrasce i uočimo koliko diplomaca ne uspevaju izgraditi profesionalne karijere i privremeno ili trajno ostaju izvan struke, što vodi njihovoj deprofesionalizaciji.

Pretpostavke

Pošli smo od pretpostavke da su činioci koji otežavaju zapošljavanje diplomaca FPN mnogobrojni i da su egzogenog (opšte stanje u društvu, brzina sprovođenja privrednih i društvenih reformi, zakonski propisi, potražnja za stručnjacima koji se školuju na FPN, itd) i endogenog karaktera (stručnost i kvalitet znanja diplomaca FPN, usklađenost obrazovnih profila sa zahtjevima privrede i različitih ustanova i organizacija gdje se zapošljavaju diplomci FPN). Jedan od načina na koji rukovodstvo FPN može doprinijeti povećanju zapošljavanja svojih diplomaca, i u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu, jeste da reformiše svoje studijske programe u skladu sa potrebama tržišta rada i zahtjevima privrednika i različitim neprivrednim ustanovama i organizacijama.

Kad su u pitanju zamjerke koje bi diplomci mogli imati u pogledu postojećih studijskih programa, njih smo podjelili u dvije vrste. Prva se odnosi na preveliko prisustvo teorijskih znanja na uštrb sticanja praktičnih znanja i vještina koje bi diplomci mogli odmah da upotrijebe na poslu, bez određenog vremena koje je potrebno da „nauče da rade“. To je jedan od razloga koje poslodavci najviše zamjeraju našem visokoškolskom sistemu. Druga zamjerka se odnosi na „zastarjelost“ znanja koja se stiču i zaostajanje u odnosu na znanja koja su aktuelna u svijetu.

Tehnika i vrijeme ispitivanja

Primjenjena je tehnika telefonskog anketiranja zbog najmanjih troškova u odnosu na druge tehnike i zbog postojanja odgovarajućih tehničkih uslova za njeno izvođenje (odgovarajući program, računari, telefonske linije i tsl). Pitanja su bila prilagođena ovakvom načinu ispitivanja (sa zatvorenim odgovorima i ponuđenom opcijom „nešto drugo“ ukoliko se ispitanik ne slaže ni sa jednim od ponuđenih odgovora). Anketiranje su izvršeno u periodu 15-18.07.2019. iz računarske sale FPN. Anketiranje su izvršili pet studenata FPN koji imaju iskustvo u ovakvom načinu ispitivanja.

Podaci o uzorku

Studijski program	N	%
Novinarstvo i komunikologija	222	37,0
Socijalni rad	178	29,7
Politikologija	130	21,7
Sociologija	70	11,7
Ukupno	600	100,0

Uzorak je obuhvatao 600 diplomiranih studenata FPN na četiri studijska programa. Iako je u početku planirano da uzorak bude kvotni, gde bi kvote činili diplomci sa različitih studijskih programa, brzo se odustalo od toga usljed velikog broja nerealizovanih poziva (neodgovaranje, nepostojanje brojeva telefona u svim slučajevima, odbijanje ispitanika da učestvuju u anketiranju, boravak na odmoru, preseljenje u inostranstvo i tsl). Stoga je primjenjena taktika da se realizuje svako anketiranje koje bude moguće realizovati u nekoliko dana bez obzira kako će se to odraziti na sastav uzorka. Jedini kriterijum je bio da veličina uzorka ne smije biti ispod 600 diplomaca, što čini nešto više od trećine ukupnog broja diplomaca FPN (tabela 1).

Tabela 2: Struktura uzorka prema godini upisivanja ispitanika na fakultet							
		Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
		NiK*	SRAD	POL	SOC	%	N
Kalendarska godina u kojoj su se ispitanici upisali na fakultet	1998-2007.	60,8	41,0	12,4	14,3	39,1	234
	2008-2009.	13,5	28,1	31,0	31,4	23,7	142
	2010-2011.	10,4	15,2	29,5	17,1	16,7	100
	2012-2013.	9,9	12,9	17,1	22,9	13,9	83
	2014-2015.	5,4	2,8	10,1	14,3	6,7	40
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	N	222	178	129	70		599
Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u broju upisanih studenata, tj. naših ispitanika, na pojedine studijske programe u različitim vremenskim periodima statistički značajne na nivou značajnosti 0,05 (Kramerov V=0,254; sig. 0,000) *NiK – novinarstvo i komunikologija; SRAD – socijalni rad; POL – politikologija; SOC - sociologija							

Podaci u tabeli 2 ukazuju ne samo na neravnomjeran upis studenata na četiri studijska programa, nego i na konstantno opadanje broja upisanih studenata na svim studijskim programima od osnivanja FPN 2009. do 2015. godine, ukoliko je uzorak reprezentativan. S obzirom da obuhvata više od trećine populacije vjerujemo da jeste.

Tabela 3: Struktura uzorka prema dužini studiranja ispitanika							
		Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
		NiK	SRAD	POL	SOC	%	N
Dužina studiranja ispitanika	Do 4 godine	17,7	5,1	26,4	40,0	18,5	110
	4-5 godina	31,8	37,3	41,1	38,6	32,6	216
	5-6 godina	16,8	20,3	17,1	15,7	17,8	106
	6-7 godina	10,0	12,4	7,0	5,7	17,8	57
	7-8 godina	6,8	9,0	5,4	/	6,4	38
	8-9 godina	4,5	3,4	2,3	/	3,2	19
	9-10 godina	4,1	4,5	/	/	2,9	17
	Više od 10 godina	8,2	7,9	0,8	/	5,5	33
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
	N	220	177	129	70		596

Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u dužini studiranja statistički značajne posmatrano po pojedinačnim studijskim programima na nivou značajnosti 0,05 (Kramerov V=0,210; sig. 0,000). Razlike su još izraženije ukoliko se dužina studiranja izrazi u mjesecima kao kontinuirana varijabla (kramerov V=0,471; sig. 0,000)

Podaci iz tabele 3 pokazuju da je najveći dio ispitanika na svim studijskim programima uspio diplomirati u periodu od pet godina nakon upisivanja (na studijskom programu sociologija čak za četiri godine). Tako je 78,6% ispitanika diplomiralo u roku od pet godina na SP Sociologija, 67,5% ispitanika koji su studirali politikologiju, 49,5% novinara i 42,4% socijalnih radnika. Procenat ispitanika koji duže studiraju kontinuirano opada kako raste dužina studiranja. Ipak, jedan dio studenata (5,5% na nivou fakulteta) ne uspevaju završiti studije ni poslije deset godina studiranja. Da li je u pitanju nezainteresovanost, nemogućnost usklađivanja radnih i porodičnih obaveza sa studiranjem ili nešto treće teško je reći bez detaljnije analize.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje se sastoji iz tri tematske cjeline, kako je u uvodnom dijelu najavljeno. Redoslijed tema koje slijede nije uspostavljen samo po njihovoj važnosti, nego predstavlja i hronološku cjelinu koja se dešava određenim redoslijedom u životima naših ispitanika te ćemo je tako i predstavljati u nastavku.

DUŽINA STUDIRANJA

Dužina studiranja je prikazana brojem mjeseci koji su protekli od upisivanja do završetka fakulteta, uključujući eventualne prekide u studiranju koji su mogli nastati usled različitih razloga (trudnoće, zaposlenja, odlaska na privremeni rad u inostranstvo, bolesti i tsl). Podaci koji slijede u

narednim tabelama prikazuju prosječno vrijeme koje protekne od uspisivanja do završetka fakulteta za sve studijske programe posmatrane pojedinačno i skupa, u svakoj pojedinačnoj godini. U tu svrhu smo koristili postupak analize varijanse i F test koji izračunava razlike u dužini studiranja i izdvaja one koje su statistički značajne.

U tabeli 4 su dati statistički pokazatelji o dužini studiranja za sve studijske programe posmatrane pojedinačno i skupa. Najkraće prosječno studiranje imamo na SP Sociologija koje iznosi 55 mjeseci, u prosjeku pet mjeseci duže se studira na SP Politikologiji, dok se na SP Novinarstvo i Socijalni rad u prosjeku studira dosta duže (75, odnosno 74 mjeseca). Što se tiče standardnog odstupanja od prosjeka studiranja, na SP Sociologija i Politikologija su vrijednosti dosta niže što znači da odstupanja od prosjeka manja u odnosu na SP Novinarstva i Socijalnog rada. Modus nam pokazuje broj mjeseci za koje najveći broj studenata završi studije. Na SP Politikologija i Sociologija modus je 4 godine, na SP Novinarstvo 5 godina, a SP Socijalni rad nešto manje od 5 godina. Podaci su povoljni ako se pogledaju vrijednosti medijane. Polovina studenata sociologije završi studije za 51 mjesec, studenata politikologije za 55 mjeseci, novinarstva za 62 mjeseca i socijalnog rada za 65 mjeseci. Međutim, nisu svi studenti tako uspješni. Četvrtina studenata sociologije studira duže od 5 godina, politikologije duže od 5,5 godina, novinarstva i socijalnog rada duže od 7 godina. Na tri studijska programa imamo studente koji su studirali duže od 10 godina.

Tabela 4: Statistički pokazatelji dužine studiranja (u mjesecima) za studente koji su započeli studije u periodu 1998-2007.						
		Studijski program na kojem su diplomirali				Svi stud. progr.
		NiK	SRAD	POL	SOC	
Prosječna dužina studiranja (aritmetička sredina)		75,37	74,30	59,65	54,99	69,26
Standardno odstupanje		31,95	25,874	14,715	9,833	26,399
Modus*		60	56	48	48	48
Prvi kvartil**		55,0	56,0	48,0	48,0	51,0
Drugi kvartil (medijana)***		62,00	65,0	55,0	51,0	60,0
Treći kvartil****		84,00	84,50	64,5	60,0	75,0
Minimalna dužina studiranja		44	42	44	42	42
Maksimalna dužina studiranja		240	168	129	82	240
Ukupno		%	100,0	100,0	100,0	100,0
		N	220	177	129	70

*Modus predstavlja vrijednost sa najvećom učestalošću u nekoj seriji podataka

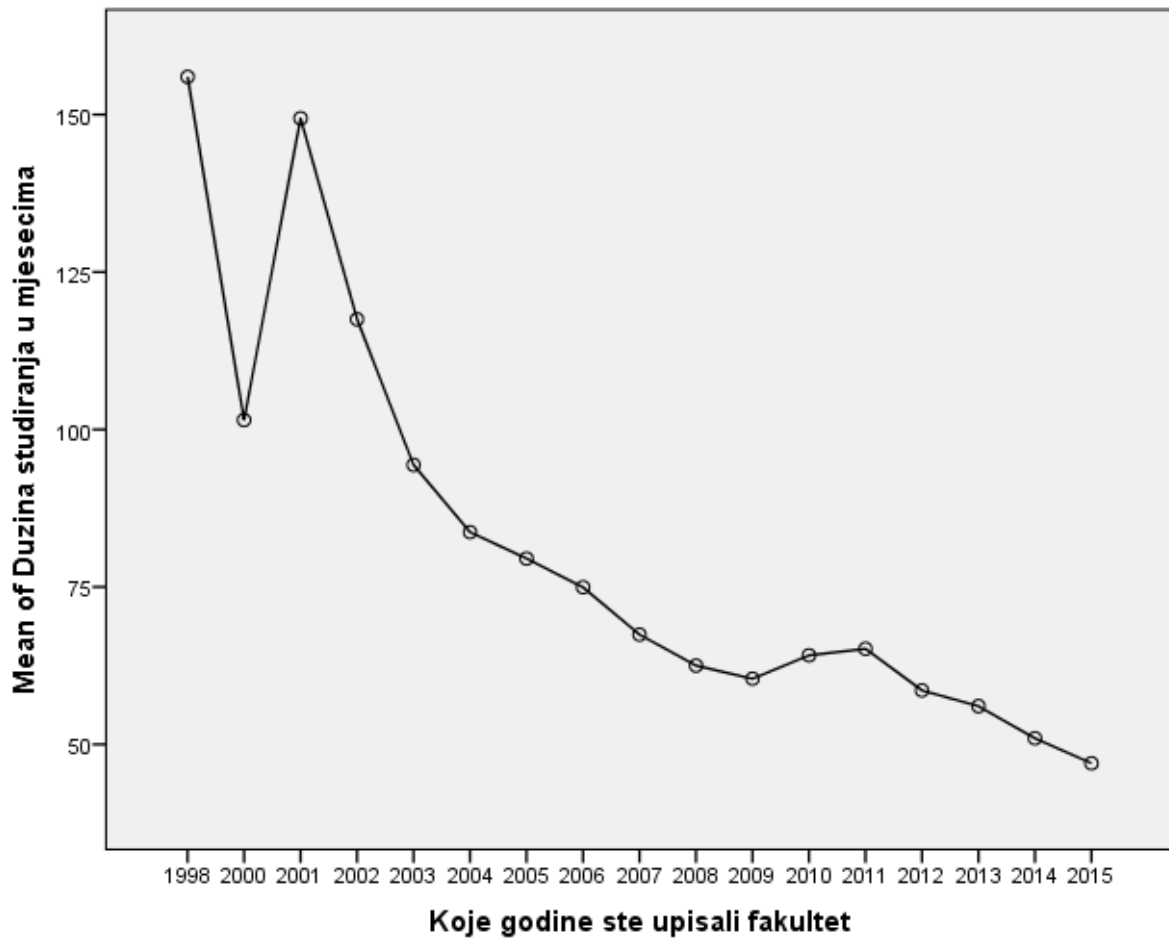
** Medijana dijeli jednu seriju podataka poredanih po veličini, od najmanje do najveće vrijednosti, na dva jednaka dijela – 50% podataka su manji od medijane, a 50% su veći

***Prvi kvartil izdvaja prvih 25% podataka u jednoj seriji podataka poredanih po veličini od najmanje do najveće vrijednosti

****Treći kvartil izdvaja prvih 75% podataka u jednoj seriji podataka poredanih po veličini od najmanje do najveće vrijednosti

Podaci iz tabele 5 pokazuju da su prosječne dužine studiranja veoma razlikuju od godine do godine i da su te razlike statistički značajne. Od 2001. godine se primećuje konstantan pad dužine studiranja do 2010. i 2011. godine, kad je izvršena reforma studijskih programa, što je vjerovatno doprinijelo blagom uvećanju dužine studiranja, da bi nakon toga sve do 2015. godine postojalo smanjenje dužine studiranja. Od 2012. godine prosjek studiranja je stalno ispod 5 godina. Grafik uz tabelu 5 to jasnije pokazuje.

Tabela 5: Razlike u prosječnoj dužini studiranja (u mjesecima) prema kalendarskoj godini upisivanja na fakultet za period 1998-2015. / svi studijski programi						
		N	Prosječna dužina studiranja (u mjesecima)	Stand. odstupanje	F	Značajnost
Godina upisivanja na fakultet	1998	6	156,00	46,7	F=26,495	0,000
	2000	6	101,50	36,1		
	2001	5	149,40	64,9		
	2002	12	117,50	29,8		
	2003	21	94,38	22,2		
	2004	33	83,70	25,6		
	2005	37	79,51	26,1		
	2006	46	74,99	15,6		
	2007	64	67,44	25,4		
	2008	80	62,51	17,8		
	2009	62	60,44	13,3		
	2010	54	64,15	16,3		
	2011	46	65,17	14,7		
	2012	44	58,57	10,9		
2013	39	56,08	7,1			
2014	35	50,97	3,8			
2015	5	47,00	1,7			
Ukupno		595	69,15	26,3		

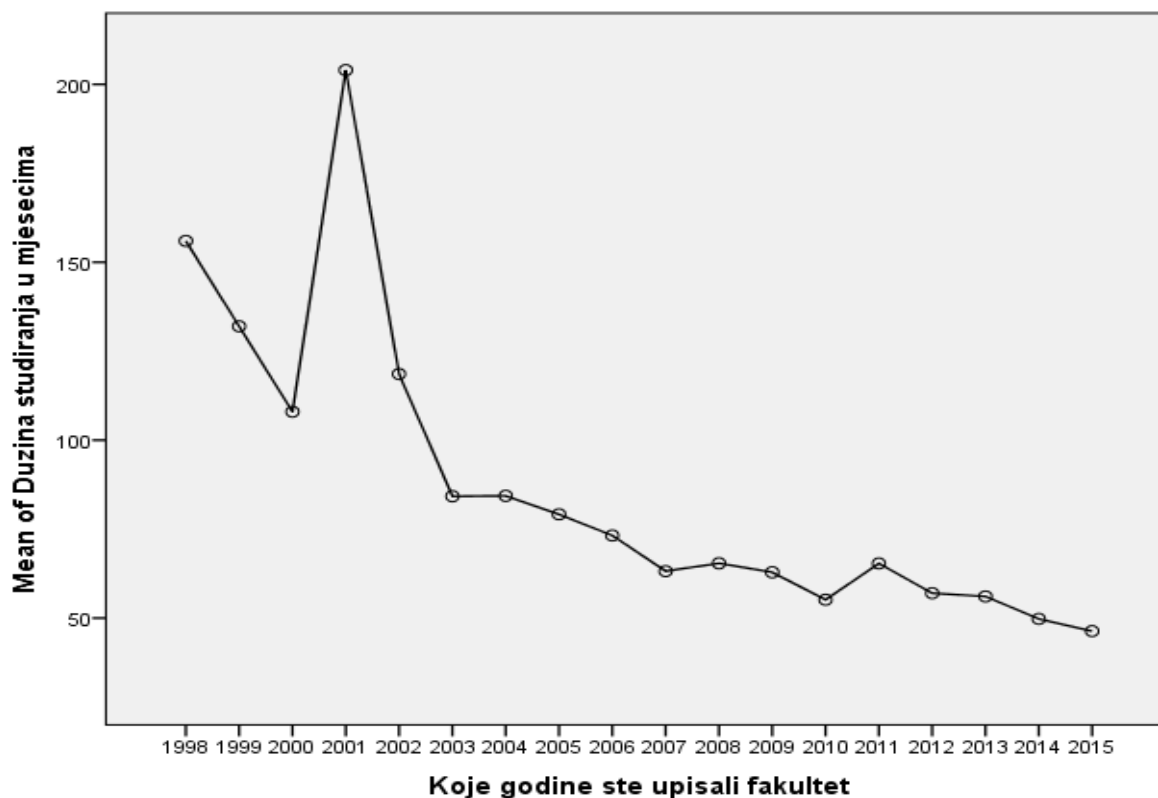

Grafički prikaz dužine studiranja uz tabelu 5: Svi studijski programi

Trendovi koje smo zapazili u prethodnom dijelu a koji se odnose na cijeli fakultet skoro da u potpunosti važe i kad je u pitanju SP Novinarstvo (tabela 6 i pripadajući grafik). To je vjerovatno posljedica toga što najveći dio uzorka čine diplomci novinarstva (37% uzorka). Kao i u prethodnom slučaju, prelomne godine su 2001. i 2011. kad dolazi uvećanja dužine studiranja, nakon toga slijedi potepeni pad sve do 2015. godine.

Tabela 6: Razlike u prosječnoj dužini studiranja (u mjesecima) prema kalendarskoj godini upisivanja na fakultet za period 1998-2015. / SP Novinarstvo

		N	Prosječna dužina studiranja (u mjesecima)	Stand. odstupanje	F	Značajnost
Godina upisa fakulteta	1998	6	156,00	46,785	F=17,096	0,000
	2000	3	108,00	41,569		
	2001	2	204,00	,000		
	2002	10	118,60	31,739		
	2003	12	84,25	13,805		
	2004	25	84,36	27,429		
	2005	24	79,17	21,461		
	2006	28	73,21	24,774		
	2007	22	63,18	21,320		
	2008	15	65,40	17,390		
	2009	15	62,87	16,414		
	2010	12	55,17	8,494		
	2011	11	65,36	17,072		
	2012	11	57,00	8,112		
	2013	11	56,09	9,016		
2014	9	49,78	2,991			
2015	3	46,33	2,082			
Ukupno		219	75,11	31,791		

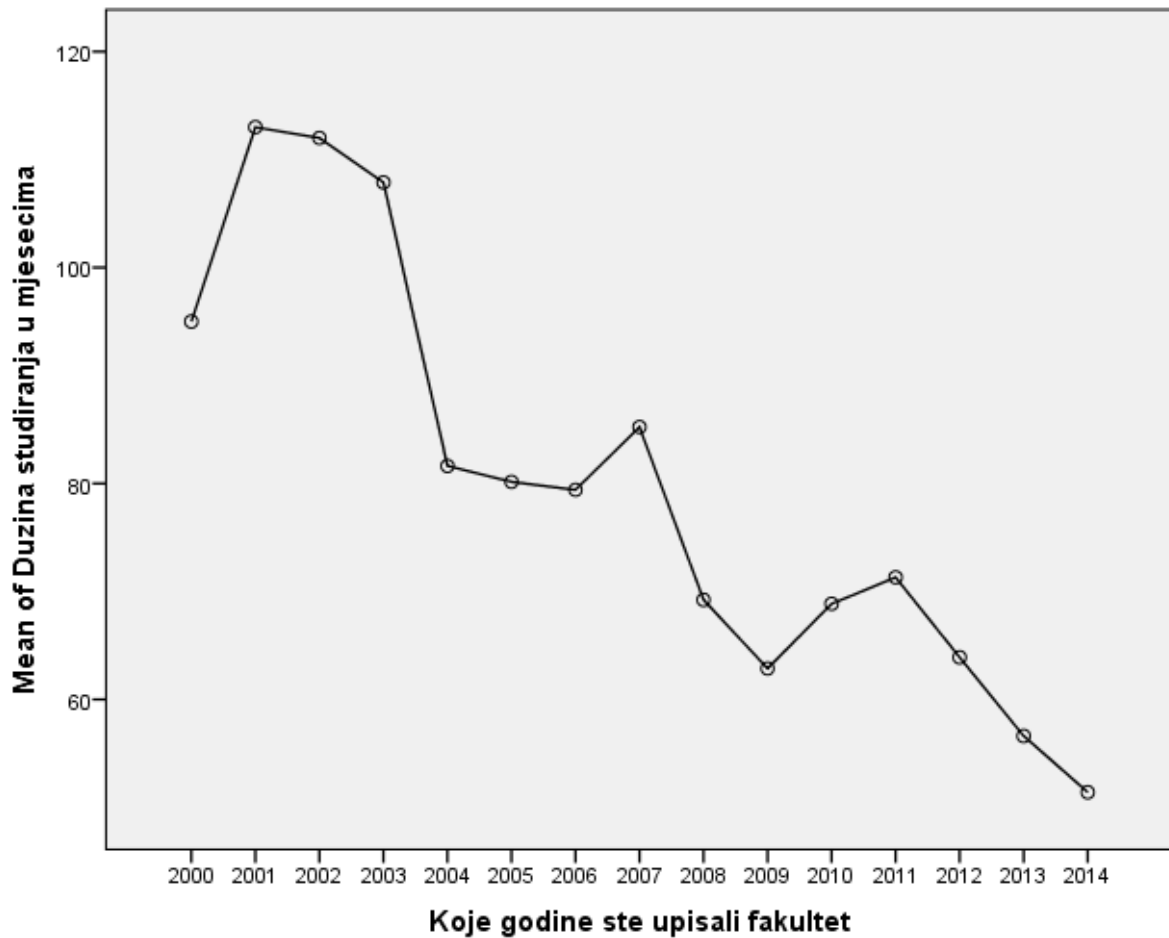

Grafički prikaz dužine studiranja uz tabelu 6: SP Novinarstvo

Kad je u pitanju SP Socijalni rad primjećuju se određene razlike u odnosu na SP Novinarstvo (tabela 7). Prosječna dužina studiranja je gotovo identična kao u prethodnom slučaju (razlika je samo mjesec dana), a slični su i ostali statistički pokazatelji (prvi, drugi i treći kvartil). Međutim, razlika postoji u dinamici rasta i opadanja dužine studiranja. Kriva koja predstavlja dužinu studiranja iako nema jasnu putanju pokazuje dugoročni trend opadanja dužine studiranja. Njen rast i opadanje se smjenjuju tri puta. Dužina studiranja beleži skok, kao i u slučaju SP Novinarstvo, u 2001. i 2011. godini. Međutim, ovde je primetan skok u dužini studiranja i u 2007. godini, što je specifičnost ovog studijskog programa.

Tabela 7: Razlike u prosječnoj dužini studiranja (u mjesecima) prema kalendarskoj godini upisivanja na fakultet za period 1998-2015. / SP Socijalni rad

		N	Prosječna dužina studiranja (u mjesecima)	Stand. odstupanje	F	Značajnost
Godina upisa fakulteta	2000	3	95,0	37,5	F=4,718	0,000
	2001	3	113,0	58,8		
	2002	2	112,0	25,5		
	2003	9	107,89	24,8		
	2004	8	81,63	20,5		
	2005	13	80,15	33,9		
	2006	17	79,41	27,2		
	2007	17	85,24	32,7		
	2008	27	69,22	19,5		
	2009	23	62,87	13,7		
	2010	14	68,86	18,6		
	2011	13	71,31	14,6		
	2012	10	63,90	12,2		
	2013	13	56,62	5,4		
	2014	5	51,40	3,9		
Ukupno		177	74,30	25,9		

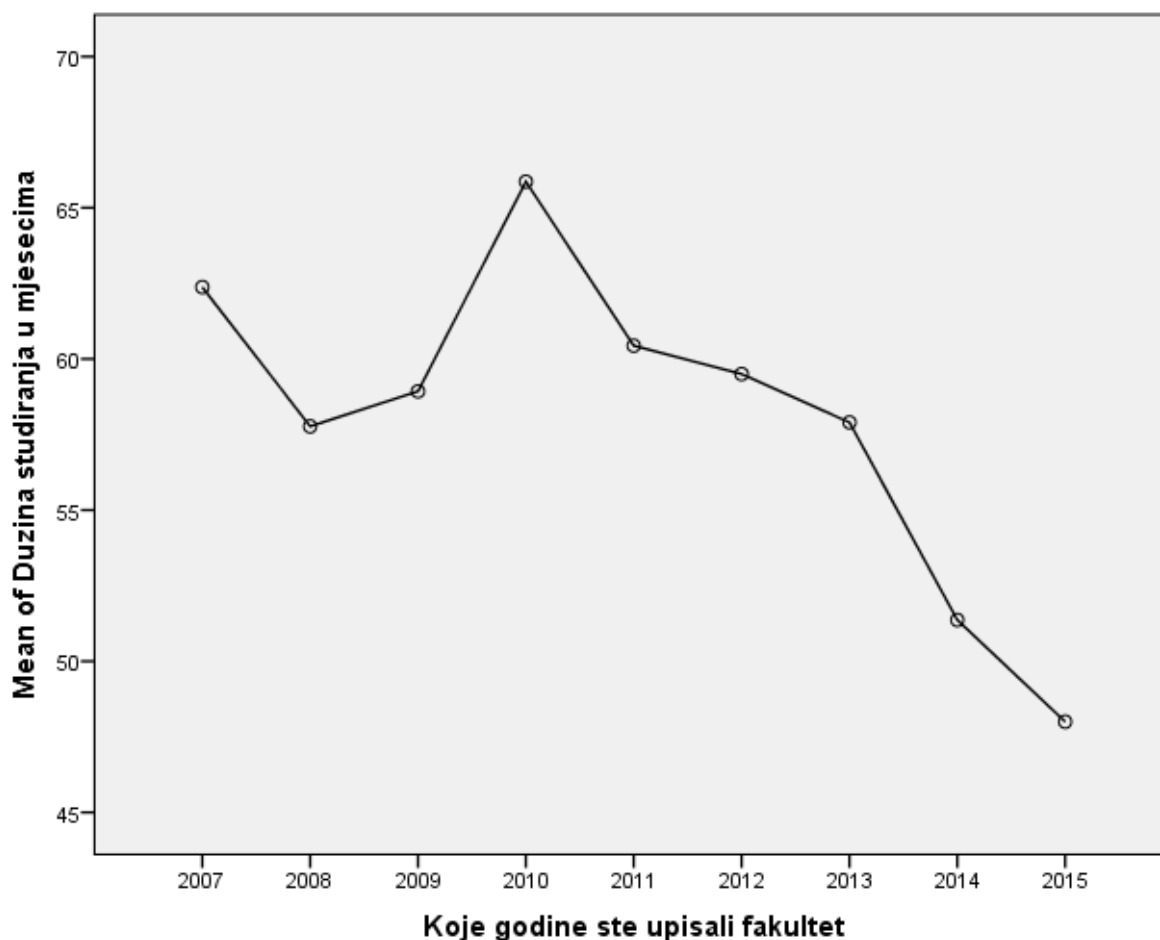
Grafički prikaz dužine studiranja uz tabelu 7: SP Socijalni rad

Specifičnost SP Politikologija je u tome što fluktuacije u dužini studiranja nisu statistički značajne. One ne prelaze razliku od 1,5 godina u celokupnom istraživanom vremenskom periodu (od 2007. do 2015.). Rast dužine studiranja ima se pojavljuje samo jednom (u 2010. godini), a u celokupnom periodu je prisutan trend opadanja dužine studiranja (tabela 8 i pripadajući grafik).

Tabela 8: Razlike u prosječnoj dužini studiranja (u mjesecima) prema kalendarskoj godini upisivanja na fakultet za period 1998-2015. / SP Politikologija

	N	Prosječna dužina studiranja (u mjesecima)	Stand. odstupanje	F	Značajnost	
Godina upisa fakulteta	2007	16	62,38	17,9	F=1,252	0,275
	2008	26	57,77	16,9		
	2009	14	58,93	11,1		
	2010	22	65,86	17,5		
	2011	16	60,44	13,9		
	2012	12	59,50	13,5		
	2013	10	57,90	7,6		
	2014	11	51,36	4,6		

	2015	2	48,00	0		
Ukupno		129	59,65	14,7		

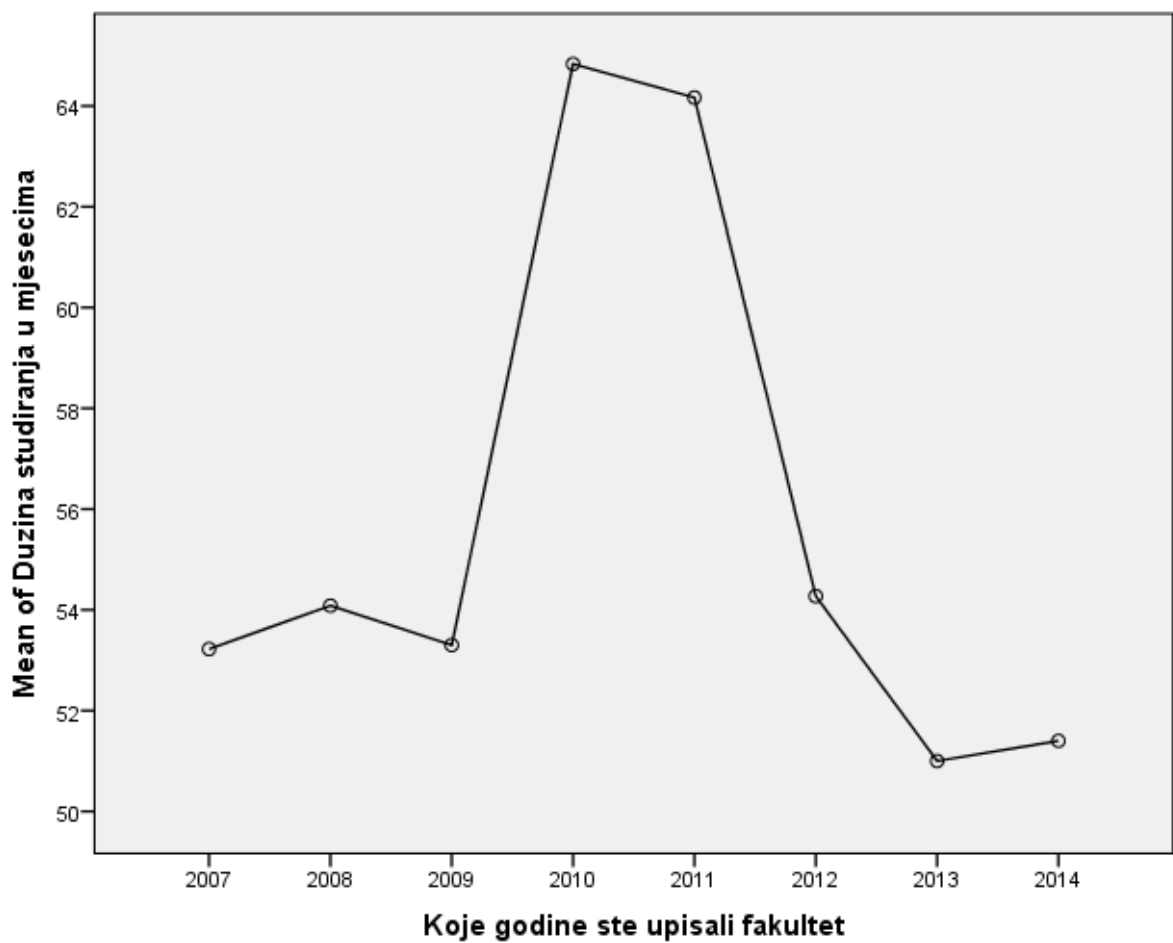

Grafički prikaz dužine studiranja uz tabelu 8: SP Politikologija

Fluktuacije u dužini studiranja na SP Sociologija su statistički značajne (doduše blizu granice), ali nisu izrazitog intenziteta. Kreću se u opsegu od 14 mjeseci. Skor u dužini studiranja se pojavljuje samo jedanput i to 2010. godine i traje i u 2011. godini, nakon čega strmoglavo pada za 10 i više mjeseci sve do 2015. godine. Međutim, relativno mali broj diplomiranih sociologa umanjuje pouzdanost ovakvih zaključaka (tabela 9).

Tabela 9: Razlike u prosječnoj dužini studiranja (u mjesecima) prema kalendarskoj godini upisivanja na fakultet za period 1998-2015. / SP Sociologija

		N	Prosječna dužina studiranja (u mjesecima)	Stand. odstupanje	F	Značajnost
Godina upisa fakulteta	2007	9	53,22	11,6	F=2,266	0,041
	2008	12	54,08	10,8		
	2009	10	53,30	7,6		
	2010	6	64,83	14,2		
	2011	6	64,17	10,1		
	2012	11	54,27	7,9		
	2013	5	51,00	4,1		
	2014	10	51,40	3,9		
Ukupno		69	55,09	9,9		

Grafički prikaz dužine studiranja uz tabelu 9: SP Sociologija

RADNI STATUS

Bez obzira što se diplomci FPN susreću sa brojnim teškoćama prilikom zapošljavanja, veliki dio njih ipak uspevaju da se zaposle. Preko 70% naših ispitanika imaju neku vrstu radnog angažmana, od toga 47,5% su zaposleni na neodređeno vrijeme, 21,5 na određeno vrijeme, a samo 2,7% ispitanika imaju fleksibilne radne angažmane (povremeni, privremeni poslovi i sl) što ukazuje na nedovoljnu razvijenost tržišta rada i orijentisanje na klasične oblike rada, koji su sve manje prisutni u razvijenom dijelu svijeta. Razlike u pogledu zaposlenosti svakako postoje s obzirom koji studijski program su naši ispitanici diplomirali. Do stalnog posla je, izgleda, najlakše doći novinarima, dok su ostali ispitanici u nešto težem položaju po tom pitanju. Ono što je mnogo veći problem je to da je svaki četvrti ispitanik nezaposlen. Posebno je zabrinjavajuće da 7,7% ispitanika nikada nisu imali posao, niti imaju bilo kakvo radno iskustvo (na SP Politikologija i Sociologija taj procenat prelazi 10%) (tabela 10).

Tabela 10: Trenutni radni status ispitanika

	Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
	NiK	SRAD	POL	SOC	%	N
Zaposlen/a na neodređeno vrijeme	55,9	43,8	41,5	41,4	47,5	285
Zaposlen/a na određeno vrijeme	17,1	24,2	23,1	21,4	21,0	126
Radim povremene i/ili privremene poslove (sezonski poslovi, poljopr. i sl)	3,6	2,8	1,5	1,4	2,7	16
Nezaposlen/a, nikad nisam radio	3,2	7,9	13,1	11,4	7,7	46
Nezaposlen/a, ali sam radio	14,0	18,0	12,3	18,6	15,3	92
Student/ica na postdiplomskim studijama	2,7	/	2,3	2,9	1,8	11
Nešto drugo	3,6	3,4	6,2	2,9	4,0	24
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	
	N	222	178	130	70	600

Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u radnom statusu ispitanika koji su završili različite studijske programe statistički značajne na nivou značajnosti 0,05(Kramerov V=0,131; sig. 0,029)

Nešto više od polovine ispitanika koji su završili novinarstvo, socijalni rad ili politikologiju radi na radnim mjestima za koje je potrebna visoka stručnom spremom, dok je u slučaju sociologa njihov udio manji (40%). Međutim, to ne znači nužno da oni rade posao u struci. S druge strane, svaki peti ispitanik radi na radnim mjestima sa srednjom stručnom spremom, a svaki četvrti je bez posla. Ti podaci nisu ohrabrujući imajući u vidu da nezaposleni i oni koji rade sa srednjom školom čine skoro polovinu uzorka. Mnogi od njih vjerovatno neće nikada raditi u struci.

Tabela 11: Ukoliko ste zaposleni, da li radite na radnom mjestu sa srednjom ili visokom stručnom spremom?						
	Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
	NiK	SRAD	POL	SOC	%	N
Radim sa visokom stručnom spremom	57,2	56,7	52,3	40,0	54,0	324
Radim sa srednjom stručnom spremom	21,2	19,7	20,0	24,3	20,8	125
Nezaposlen/a	21,6	23,6	27,7	35,7	25,2	151
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	
	N	222	178	130	70	600

Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u radnom statusu ispitanika koji su završili različite studijske programe nisu statistički značajne na nivou značajnosti 0,05(Kramerov V=0,084; sig. 0,200)

Ukoliko analiziramo u kom vlasničkom sektoru su zaposleni naši ispitanici (tabela 12), možemo zaključiti da je gotovo podjednak udio onih koji rade u državnom/javnom sektoru (državnim preduzećima i administraciji) i onih koji rade u privatnom sektoru. Diplomirani novinari odstupaju od prosjeka uzorka u smislu da se daleko više zapošljavaju u privatnom sektoru u odnosu na ostale ispitanike. To je i razumljivo s obzirom da su mediji u Republici Srpskoj gotovo u potpunosti prešli u privatno vlasništvo. Posebno je zabrinjavajuće što se jako mali dio ispitanika odlučuje za osnivanje sopstvene firme, tj. bavljenje preduzetničkom djelatnošću, kao i to što se malo ispitanika uspjeva zaposliti u nevladinim organizacijama. Možda se baš tu krije mogućnost za smanjenje stope nezaposlenosti od 25%?

Tabela 12: Ukoliko ste zaposleni, u kom vlasničkom sektoru radite?						
Odgovori	Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
	NiK	SRAD	POL	SOC	%	N
Radim u preduzeću u državnom vlasništvu	22,5	46,1	19,2	27,1	29,3	176
Radim u privatnom preduzeću	50,9	22,5	29,2	31,4	35,5	213
Radim u preduzeću u mješovitom vlasništvu	0,5	/	0,8	1,4	0,5	3
Radim u državnoj, entitetskoj ili lokalnoj administraciji	1,4	2,2	18,5	/	5,2	31
Radim u nevladinoj organizaciji	2,3	5,6	2,3	1,4	3,2	19
Samozaposlen (radim u vlastitom preduzeću ili na vlastitom poljoprivrednom imanju)	0,9	/	2,3	2,9	1,2	7
Nezaposlen/a	21,6	23,6	27,7	35,7	25,2	151
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	
	N	222	178	130	70	600

Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u radnom statusu ispitanika koji su završili različite studijske programe statistički značajne na nivou značajnosti 0,05 (Kramerov V=0,263; sig. 0,000)

Pored toga što je 25,2% diplomaca nezaposleno i što 20,8% njih rade sa srednjom stručnom spremom, veliki problem je i to što se na posao čeka. Samo 18,4% posto diplomaca FPN iz našeg uzorka su počeli raditi odmah nakon diplomiranja (na nekim studijskim programima taj procenat je još niži). Pored toga, studiranje uz rad je opcija koja nije bila prisutna niti u jednom slučaju na tri studijska programa. Samo na jednom studijskom programu ta praksa je zaživela, ali je to povezano sa specifičnošću ove struke i velikom mogućnošću obavljanja pomoćnih i drugih poslova koji u većini slučajeva nisu su intelektualno izazovni, niti su dobro plaćeni. Kad su u pitanju ispitanici koji su određeno vrijeme čekali na posao, najveći dio njih se uspio zaposliti u roku od godinu dana. Međutim, udio onih koji su čekali duže od godinu dana nije zanemarljiv: 12,7% ispitanika su čekali na posao između jedne i dvije godine, a 13,7% između dvije i pet godina.

Tabela 13: Ukoliko ste zaposleni ili ste bili, koliko dugo ste čekali na prvi posao nakon diplomiranja?						
Odgovori	Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
	NiK	SRAD	POL	SOC	%	N
Do godinu dana	34,7	51,6	53,1	44,4	44,4	224
1-2 godine	9,4	11,1	15,6	24,1	12,7	64
2-5 godina	9,4	19,0	11,5	18,5	13,7	69
Preko 5 godina	2,0	3,9	3,1	1,9	2,8	14
Već sam radio/la kad sam diplomirao/la	20,3	/	/	/	8,1	41
Odmah sam počeo/la raditi nakon diplomiranja	24,3	14,4	16,7	11,1	18,4	41
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	
	N	202	153	96	54	505

Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u dužini čekanja na prvo zaposlenje ispitanika koji su završili različite studijske programe statistički značajne na nivou značajnosti 0,05(Kramerov V=0,247; sig. 0,000)

TEŠKOĆE PRILIKOM ZAPOŠLJAVANJA

Percepcija diplomiranih studenata o tome koje su najizraženije prepreke prilikom njihovog zapošljavanja nam otkriva pravu prirodu problema. Upitani o navedenim preprekama, ispitanici su bili u mogućnosti dati tri odgovora, tj. identifikovati tri razloga teškog zapošljavanja diplomaca FPN. Jedan razlog su naveli 99,2% ispitanika, dva razloga 41,3% ispitanika, a tri razloga svega 8,8% ispitanika. S obzirom da su prepreke trebali samo nabrojati, bez rangiranja njihove važnosti, u tabeli 14 su dati odgovori ispitanika posmatrani zajedno.

Od pojedinačnih razloga teškog zapošljavanja diplomiranih studenata FPN najčešće se pojavljuju pritužbe na postojeće studijske programe. Od ukupnog broja pritužbi, 27,2% su pritužbe na postojeće studijske programe. U skoro podjednakom omjeru se ispitanici žale da je „studijski program zastario i nije dovoljno usklađen sa potrebama tržišta rada“ (14,3%) i na to da je „studijski program orijentisan na teorijska znanja i ne pruža dovoljno praktičnih znanja i vještina koji se mogu odmah upotrijebiti na poslu“ (12,9%). Pritužbe na studijske programe su, generalno, dva puta zastupljenije kad su u pitanju studijski programi novinarstva i politikologije (35,6% i 35,2%) u odnosu na studijske programe socijalnog rada i sociologije (17,0% i 17,8%).

Druga teškoća prilikom zapošljavanja koju ispitanici navode je da se „U državnim preduzećima i javnim ustanovama se ne raspisuje dovoljno konkursa za zapošljavanje za naš obrazovni profil (obično se traže pravnici, ekonomisti i tsl)“ (20,9% odgovora ispitanika). Tu teškoću u većoj mjeri navode diplomirani socijalni radnici i politikolozi (35,5% i 22,3%), nego novinari i sociolozi (11,5% i 9,3%).

Treća teškoća po učestalosti koju navode diplomci jeste korupcije prilikom zapošljavanja. Međutim, i ovu primjedbu ne iznose svi ispitanici ravnomjerno. Korupciju prilikom zapošljavanja

najviše navode sociolozi i socijalni radnici (24,8% i 21,4%), a nešto manje od njih novinari i politikolozi (17,9% i 16,8%).

Među ispitanicima ima i onih koji smatraju da „Diplomci FPN uopšte nisu izuzetak po pitanju zapošljavanja u odnosu na diplomce s drugih fakulteta“, odnosno da se „svi danas teško zapošljavaju“. Od ukupnog broja odgovora, ovaj odgovor navodi 6,5% ispitanika.

Iz navedenog je očigledno da mjere za povećanje zaposlenosti diplomaca FPN moraju biti usmjerene u više pravaca, da moraju biti dugotrajne i pažljivo osmišljene kako bi mogle dati zadovoljavajuće rezultate.

Tabela 14: Percepcija diplomiranih studenata FPN o razlozima njihovog teškog zapošljavanja						
Teškoće prilikom zapošljavanja	Studijski program na kojem su diplomirali				Ukupno	
	NiK	SRAD	POL	SOC		
U državnim preduzećima i javnim ustanovama se ne raspisuje dovoljno konkursa za zapošljavanje za naš obrazovni profil (obično se traže pravnici, ekonomisti i tsl)	11,5	35,5	22,3	9,3	20,8	
Privatnim preduzećima su uglavnom potrebni stručnjaci drugih obrazovnih profila	2,7	1,8	5,0	3,9	2,9	
Studijski program je zastario i nije dovoljno usklađen sa potrebama tržišta rada	10,6	11,2	29,6	8,5	14,3	
Studijski program je orijentisan na teorijska znanja i ne pruža dovoljno praktičnih znanja i vještina koji se mogu odmah upotrijebiti na poslu	25,0	5,8	5,6	9,3	12,9	
Zbog korupcije prilikom zapošljavanja (namještenih konkursa, zapošljavanja uz pomoć moćnih ljudi, preko političkih patrija i tsl)	17,9	21,4	16,8	24,8	19,8	
Diplomci FPN uopšte nisu izuzetak po pitanju zapošljavanja u odnosu na diplomce s drugih fakulteta – svi se danas teško zapošljavaju	5,4	7,6	1,1	14,0	6,5	
Nešto drugo ¹	27,2	16,7	19,6	30,2	22,9	
Ukupno	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	N	312	276	179	129	896

¹ **Novinarstvo i komunikologija:** „Niske plate kao jedan od glavnih razloga“, „U oblasti novinarstva dosta ljudi je zaposleno koji su školovani za druge profesije, degradacija profesije“, „Kadar je prezasićen“, „I oni koji su radili u struci odustali su od posla zbog loših uslova“, Ne postoji koordinacija biroa i univerziteta“, „Neozbiljan odnos prema društvenim naukama“.

Socijalni rad: „Smjer je degradiran“, „Na radna mjesta se primaju druge profesije a ne socijalni radnici“.

Politikologija: „Tranzicijski period“, „Loša situacija u zemlji“, „Radno mjesto nije kategorizovano“, „Mladi previše očekuju“, Hiperprodukcija kadra“, „Društvo nema sluha za društvene nauke, primat se daje prirodnim naukama“, „Mješaju politikologe sa političarima“, „Nedovoljna promocija zanimanja“, „Fakultet previše mlad da bi doživjeli trend zapošljavanja“, „Fakultet je napravljen da bi profesorima obezbjedio radna mjesta i popunjavanje norme“, Nezainteresovanost osoblja fakulteta za studente“, „Diplomirani studenti predstavljaju smetnju sa svojim znanjem za političke strukture“, „ECTS bodovi nedefinisani“, „Nedostatak vannastavnih aktivnosti kod studenata“, „Pitanje vladavine prava“, „Studenti traže posao samo u svojoj struci“.

Sociologija: „Institucije nisu dovoljno informisane o mogućnosti sociologa“, Manjak radnih mjesta“, „Pasivnost studenata koji završe fakultet“.

Hi kvadrat test je pokazao da su razlike u percepcijama teškoća prilikom zapošljavanja statistički značajne kod diplomaca sa različitih studijskih programa na nivou značajnost 0,05 (Kramerov $V=0,260$; sig. 0,000)